

SOCIALNI SISTEM IN NJEGOVA OKOLJA

T. Parsons: *Social System*; V: T. Parsons: *Social System and Evolution of Action Theory*. New York, London: Free Press, 1977, str. 177-183; 191-198.

“Sistem” je koncept, ki se nanaša tako na kompleks vzajemnih odvisnosti med deli, komponentami in procesi, ki vključujejo jasne regularnosti odnosov, kot tudi na isti tip vzajemne odvisnosti med takšnim kompleksom in obkrožajočim ga okoljem. Tako razumljen sistem je koncept, okoli katerega so in morajo biti organizirane vse sofisticirane teorije v konceptualno generaliziranih disciplinah. Tako je zato, ker more biti sleherna regularnost v odnosih bolj adekvatno razumljena le, če se upošteva celoten kompleks multiplih vzajemnih odvisnosti, katerih del je obravnavana regularnost.

SOCIALNI SISTEM IN SISTEM AKCIJE

Metodološko je treba razločevati teoretični sistem, ki je kompleks domnev, konceptov in propozicij, ki posedujejo tako logično integracijo kot tudi empirično referenco, od empiričnega sistema, ki je set fenomenov v svetu, ki ga lahko opazujemo in ki je lahko opisan in analiziran s sredstvi teoretičnega sistema. Empirični sistem (npr. sončni sistem kot relevanten za analitične mehanizme) ni nikoli totalna konkretna entiteta, temveč raje selektivna organizacija tistih dimenzij konkretne entitete, ki so definirane kot relevantne za teoretični sistem, za katerega gre. Tako je torej za mehaniko Newtonovega sončnega sistema zemlja “zgolj” delec z dano maso, lokacijo v prostoru, s hitrostjo in smerjo gibanja; Newtonova shema se ne ukvarja z geološkimi karakteristikami Zemlje ali pa s socialnimi in kulturnimi karakteristikami ljudi. V tem smislu je vsak teoretični sistem abstrakten.

Kot teoretični sistem je socialni sistem specifično prilagojen opisovanju in analizi socialne interakcije, ki je razumljena kot razred empiričnih sistemov. Ti sistemi se ukvarjajo z obnašanjem živih organizmov kot z distinktivno obliko metabolične fiziologije. V tem članku je naše zanimanje usmerjeno na človekovo socialno interakcijo, organizirano na simbolnih ravneh, ki jih imenujemo “kulturne”. Vendar pa je treba upoštevati, da je takšna interakcija pozni evolucijski produkt in da je v kontinuiteti z zelo širokim spektrom interakcijskih fenomenov, ki jih najdemo pri drugih organizmih. Vsa biseksualna reprodukcija npr. zahteva visoko strukturirane interakcijske odnose med organizmi dveh spolov. Druge primere konstituirajo različne vrste ekoloških odnosov med vrstami, za katere je prikladen primer človekovih odnosov do domačih živali.

Te vidike vedcnja, ki neposredno zadevajo “kulturno raven”, imenujem *akcija*. Akcija v tem tehničnem smislu vključuje štiri generične tipe subsistemov, katerih diferenciacija je skozi moderno intelektualno zgodovino postala dokaj jasno definirana.

Prvi subsistem je preprosto organizem, ki je, četudi običajno v določenih okvirih povsem ustrezno tretiran kot konkretna entiteta, na bolj generalizirani ravni razumljen kot set abstraktnih komponent (tj. kot subsistem) v kulturno organiziranem sistemu akcije.

Drugi subsistem je socialni sistem, ki je generiran skozi proces interakcije med individualnimi enotami. Njegove distinktivne značilnosti so konsekvence in pogoji specifičnih modelov vzajemnih odnosov, ki prevladujejo med živimi organizmi, ki konstituirajo ta sistem.

Tretji je kulturni sistem, ki je vidik akcije, organiziran okoli specifičnih karakteristik simbolov in okoli nujnosti, da se iz njih formira stabilni sistem. Strukturiran je v okvirih

vzorčenja pomena, ki, če je stabilno, implicira generalizirane sklope konstitutivnih simbolizmov, ki dajejo sistemu akcije njegov primarni "čut za smer" in morajo biti obravnavani kot neodvisni od kateregakoli partikularnega sistema socialne interakcije. Tako so, čeprav obstajajo številne izpeljave na področja, kot sta jezik in komunikacija, prototipi kulturnih sistemov sistemi verovanj in idej. Zmožnosti njihovega ohranjanja skozi čas in njihove difuzije od ene osebe in/ali socialnega sistema na drugo/drugega so morda najpomembnejši dokazi neodvisne strukture kulturnih sistemov.

Četrtrič: analitična distinkcija med socialnim in kulturnim sistemom je korelativna tisti med organizmom in drugimi vidiki individualnega akterja, ki jih običajno poimenujemo osebnost. Z doseganjem kulturnih ravni kontrole vedenja primarni subsistemi akcije ne morejo biti več še naprej organizirani – ali primarno strukturirani – okoli organske baze, ki je v prvi vrsti anatomsko oziroma "fizična". Osebnost je torej tisti vidik živega individuuma kot "akterja", ki mora biti razumljen v okviru kulturne in socialne vsebine naučenih vzorcev, ki izgrajujejo njegov vedenjski sistem. S tem v zvezi se "naučeno" ne nanaša le na izvor vzorcev v smislu dednost – okolje, temveč tudi na problem vrste in stopnje njihove vsebine. Povezava med tema dvema problemoma deloma odseva dejstvo, da nimamo nikakršne evidence, da je kulturna vsebina na tisti ravni, ki jo tukaj imenujemo raven vzorca, determinirana skozi gene. Ne obstaja torej nikakršna evidenca o dedovanosti "nagnjenja", da bi raje govorili ta in ne neki drugi jezik, čeprav so zmožnosti za učenje in uporabo jezika običajno genetično utemeljene.

Tako torej socialni sistem, kadar je vključen na nivo akcije, obravnavamo kot enega izmed štirih primarnih subsistemov akcije, od katerih imajo vsi opraviti z organskimi bazami življenja in z organsko adaptacijo okolju v najširšem biološkem smislu.

Obstaja pa vidik, v katerem je socialni sistem srčika sistemov človeške akcije; je namreč primarna zveza med kulturo in individuumom kot osebnostjo na eni ter organizmom na drugi strani – dejstvo, katerega teoretiki "kultura – osebnost" pogosto niso ustrezno upoštevali. Socialni sistem je bil kot osnovni izvor neodvisnosti kulturnih sistemov od restriktivnih organskih pogojev in pogojev okolja primarni lokus za "operacijo dobave" v človeški evoluciji. Skrivnost tega evoliucijskega potenciala evidentno leži v možnostih za "reverberacijo" med medsebojno komunicirajočimi pripadniki socialnega sistema, od katerih je vsak hkrati akter, ki orientira sebe do lastne situacije, in to glede na obseg, kulturni nivo, nameravane pomene, in objekt orientacije, ki nosi pomen za orientirajoče se akterje. Še več, vsaka oseba je hkrati oboje, akter in objekt, in to tako zase kot tudi za druge. Interakcija na simbolnem nivoju tako postane sistem, ki je analitično pa tudi znatno empirično neodvisen od lastnih predsymbolnih baz (česaravno še vedno utemeljen na njih) in je zmožen lastnega razvoja.

Vpogled v ta bazični kompleks dejstev konstituira osnovni temelj moderne družboslovne teorije. Dosežen je bil skozi konvergenco vsaj štirih virov: Freudove psihologije, ki je spočeta na medicinsko-biološki bazi; Webrove sociologije, ki skuša transcendirati tiste probleme nemške intelektualne tradicije, ki zadevajo delitev na idealizem – materializem; Durkheimove analize odnosov individualnega akterja do "socialnih dejstev" lastne situacije; in socialne psihologije ameriških "simbolnih interakcionistov" Cooleyja in Meada, ki je gradila na filozofiji pragmatizma.

(...)

Ko se ukvarjamo s socialnimi sistemi, je nujno terminološko ločevati med akterjem kot enoto socialnega sistema in sistemom kot takim. Akter je lahko tako individuum kot določen tip kolektivne enote. V obeh primerih se bo o akterju *znotraj* referenčnega sistema

govorilo kot o delujočem v *situaciji*, ki jo sestavljajo druge enote akterjev znotraj istega referenčnega sistema, ki so razumljeni kot objekti. Sistem kot celota seveda funkcionira (ne pa "deluje" v tehničnem smislu) v odnosu do lastnega okolja. Seveda so ta nanašanja sistema inherentno povezana s posebnimi znanstvenimi problemi. Kadar se za kolektivni (tj. socialni) sistem reče, da deluje, kot na primer v primeru, ko vlada vodi mednarodne odnose, naj bi to pomenilo, da ta sistem in objekti njegove akcije konstituirajo referenčni socialni sistem in da so ti objekti za delujočo kolektiviteto situacije, ne pa okolje.

SOCIALNI SISTEM IN NJEGOVA OKOLJA

Socialni sistem je, kot vsi živi sistemi, inherentno odprt sistem, vključen s svojim okoljem v procese medsebojne izmenjave (ali v "input-output" odnose), prav tako kot je po drugi strani sestavljen iz izmenjav med lastnimi notranjimi enotami. Gledati ga kot odprt sistem z določenih zornih kotov pomeni gledati ga kot del, tj. kot subsistem enega ali več nadrejenih sistemov. V tem smislu je v vzajemni odvisnosti z drugimi deli bolj obsežnega sistema ali sistemov in od tod je v zvezi z esencialnimi inputi deloma odvisen od le-teh. Prototip takšnega odnosa je npr. odvisnost organizma od lastnega fizičnega okolja pri prehranjevanju in dihanju. Prav to je tudi esencialna osnova za proslavljeni koncept *funkcije*, kot zadeva socialne sisteme, pa tudi vse ostale žive sisteme.

Za sleherni referenčni sistem so funkcionalni problemi tisti, ki zadevajo pogoje vzdrževanja in/ali razvoja medsebojnih izmenjav z obkrožujočimi sistemi v okolju, in to tako kar se tiče inputov iz njih kot tudi outputov vanje. Funkcionalno signifikanco je mogoče določiti s preprostim kriterijem disfunkcionalnih konsekvenc neuspeha, primanjkljaja ali presežka inputa za sprejemni sistem, kot je npr. zadušitev konsekvence neuspeha inputa kisika, s čimer je inputu kisika prisojena funkcionalna signifikantnost za organizem. Funkcija je edina osnova, na kateri je mogoče teoretično sistematično urejanje strukture živih sistemov. V tem kontekstu funkcionalnim obravnavam ni treba postavljati nikakršnega vprašanja o tem, kako je prišlo do strukturalnih ureditev, saj so biološki koncepti variacije, selekcije in adaptacije že dolgo tega preskrbeli okvir za analiziranje najširše raznovrstnosti procesov spreminjanja.

Proces doseganja cilja, ki je eksplicitno usmerjen v zapolnitev funkcionalnih zahtev, je mejni, toda zelo pomemben primer. V tem primeru imajo outputi primarno funkcionalno signifikanco le za sistem, ki jih prejema, torej za sistem, ki je za referenčni sistem del njegove situacije oziroma okolja, čeprav imajo sekundarno funkcionalno signifikanco tudi za slednjega. Na primer, četudi je ekonomski output ("proizvedene" dobrine) usmerjen k "porabnikom", ima vzdrževanje določenih nivojev prodajnega outputa brez dvoma velik pomen tudi za produkcijske organizacije. Njegovi inputi so tisti, ki imajo primarno funkcionalno signifikanco za katerikoli dan referenčni sistem. "Faktorji produkcije" v ekonomski teoriji so najboljši primeri za to, kaj je v sferi ekonomije treba razumeti z odločilnimi inputi.

Odnos med katerikoli sistemom akcije – vključno s socialnim – in katerikoli izmed njegovih okolij je v bistvu zmeraj dualen. Po eni strani posamezno okolje konstituirata set objektov, ki so sistemu v kartezijsko-durkheimovskem smislu "eksteriorni". Po drugi strani pa je, in to skozi interpenetracijo, okoliški sistem deloma in selektivno vključen v referenčni sistem akcije. Internalizacija kulturnih in socialnih objektov v osebnost individuuma je gotovo prototip interpenetracije, toda princip, ki ga

ta primer vključuje, bi moral biti generaliziran na vse odnose med sistemi akcije in njihovimi okolji.

Tako niti individualna osebnost niti socialni sistem nimata nobenega *neposrednega* odnosa do fizičnega okolja; njuni odnosi do okolja so popolnoma posredovani skozi organizem, ki je točka primarne povezave akcije s fizičnim svetom. To je danes konec koncev že povsem obče sprejeta trditev moderne percepcijske in epistemološke teorije (Ayer 1956, str. 130-133). V bistvu v enakem smislu nimajo niti osebnosti niti socialni sistemi *neposrednega* stika z bazičnimi referenčnimi objekti, s "poslednjo realnostjo", ki postavlja "probleme pomenjenja" v tistem smislu, ki ga sociologi povezujejo predvsem z delom Maxa Webra. Objekti, ki jih osebnosti in socialni sistemi poznajo in po drugi strani neposredno izkusijo, so v naši terminologiji kulturni objekti, ki so človekovi artefakti v istem smislu, kot so objekti empirične kognicije. Od tod so odnosi osebnosti in socialnega sistema z osnovnimi "neempiričnimi realnostmi" v bazičnem smislu *mediirani* skozi kulturni sistem.

Poudarjanje pomanjkanja *neposrednega* stika s tistim, kar je "tam zunaj", pa v obeh primerih zadeva določene kvalitete obkrožujočih ju sistemov kot objektov. Obstaja sicer pomemben stik s fizičnimi in nenaravnimi okolji skozi interpenetracijo slednjih v sisteme akcije. Vendar pa takšni koncepti, kot je znanje, niso naivne iluzije, temveč modeli organizacije odnosov med različnimi sistemi akcije in njihovimi okolji (Whitehead /1929/ in Mead /1938/ sta svojo analizo akcije utemeljila na filozofskih pozicijah, ki so podobne tej, ki si jo lastimo tukaj). Na odnose med subsistemi akcije in med sistemom akcije in neakcijskimi sistemi moramo gledati kot na *pluralistične*. To pomeni, da ne bo obstajala nikakršna korespondentnost tipa "one-to-one" med katerimakoli dvema vzajemno odvisnima in interpenetrirajočima sistemoma, temveč da bo med njimi obstajal kompleksni odnos, ki bi ga bilo morda mogoče razumeti skozi teoretično analizo. To velja za odnos "dednosti in okolja", "osebnosti in kulture" ter "idealnih" in "realnih" faktorjev v socialnih sistemih.

Nujno je pretehtati različna okolja živega sistema, kajti sleherno takšno okolje je vključeno v enega izmed odnosov vzajemne menjave s sistemom, specifične značilnosti teh odnosov pa služijo kot primarne baze za notranjo diferenciacijo sistema. Tako so npr. sistem prehranjevanja, iztrebljanja, dihanja in lokomotorični sistem organizma diferencirani drug od drugega prav na teh osnovah. Prav v tem leži, kot že rečeno, esencialni pomen (v socialni, ne v biološki znanosti) kontroverznega koncepta funkcije. Baza diferenciacije je funkcionalna, saj ima za glavni element razlikujoče se input-output odnose sistema z njegovimi različnimi okolji in iz teh izvirajoče notranje odnose med razlikujočimi se deli sistema samega.

Družba in družbena skupnost

Če vse socialne sisteme razumemo kot sisteme interakcije, je izmed njihovih številnih tipov najboljša referenčna točka za splošne teoretske namene družba. Definicija tega koncepta je povezana z znatnimi težavami, katerih zgodovina nas na tem mestu ne bo zanimala. Za tukajšnje namene bom definiral družbo kot tisti tip socialnega sistema, ki izmed vseh tipov socialnih sistemov glede rekvizitnih nivojev evolucijskega razvoja in glede kontrole nad pogoji odnosov z okoljem uteleša najvišjo stopnjo samozadostnosti.

S samozadostnostjo (gre za kriterij, ki je vidno prevladoval v misli o tem predmetu vsaj od Aristotela naprej) mislimo na zmožnost sistema, doseženo tako skozi njegovo lastno notranjo organizacijo in vire, skozi njegov dostop do inputov iz lastnih *okolij*, da

v implementiranju lastne normativne kulture, posebej lastnih vrednot, toda tudi norm in kolektivnih ciljev, funkcionira avtonomno. Samozadostnost je povsem jasno stopnja generalizirane adaptivne zmožnosti, kakor je razumljena v biološki teoriji.

Termin "okolje" je rabljen v množini zato, da bi se izpostavilo dejstvo, da okolje ne vključuje le fizičnega okolja, kakor se to razume v večini formulacij splošne biološke teorije, temveč vključuje tudi tri bazične sisteme akcije, drugačne od socialnega sistema, ki so bili orisani zgoraj.

Osrednjo strukturo družbe bomo imenovali družbena skupnost. Natančneje je bila na različnih stopnjah evolucije imenovana pleme ali "ljudstvo" ali pri klasičnih Grkih *polis* ali v modernem svetu *narod*. Gre za kolektivno strukturo, v kateri so njeni pripadniki poenoteni ali, v določenem smislu združeni. Njena najpomembnejša značilnost je vrsta in stopnja solidarnosti – v Durkheimovem pomenu – ki karakterizira odnose med člani.

Solidarnost skupnosti je v bistvu stopnja, do katere se (in na kateri se) pričakuje, da bo njen kolektivni interes nadvladal posamične interese njenih članov kadar so le-ti v konfliktu. Vključuje lahko skupno spoštovanje pravic za status članstva med enotami, konformnost z vrednotami in normami, institucionaliziranimi v kolektivu, ali pa pozitivni prispevek k doseganju kolektivnih ciljev. Karakter solidarnosti variira s stopnjo diferenciacije v družbi, diferenciacije, ki je razvidna v strukturah vlog, v katere je vključen dani individuum, v strukturah subkolektivitet sistema ter v strukturah njegovih norm in specificiranih vrednotnih orientacij. Najboljša znana osnova za klasifikacijo tipov solidarnosti sta Durkheimovi kategoriji mehanske in organske solidarnosti (glej Parsons 1960a).¹

(...)

Družbe in njihova okolja

Zdaj se lahko vrnemo k problemu odnosov družbe kot socialnega sistema z lastnimi okolji. Osnovo diferenciranja med družbeno skupnostjo in drugimi tremi primarnimi sistemi družbe bi bilo treba iskati v bazi, na osnovi katere so sistemi po vrsti diferencirani od družbe in drug od drugega. Na splošno lahko rečemo, da je razlog za obstoj teh vzorčenih diferenciacij iskati v tem, da sistemi pomagajo socialnemu sistemu, da se uspešno spoprime z nujnostmi, ki mu jih vsiljujejo njegova lastna okolja.

Organsko-fizično okolje

Morda bi bilo pri ukvarjanju s tem okoljem najbolje začeti z ekonomijo, deloma zato, ker je relevantna teoretična analiza najbolj razvita prav tu. V terminih naše splošne paradigme je intrasocialni odnos med družbeno skupnostjo in ekonomijo na ravni splošne teorije socialne akcije paralelen odnosu med socialnim sistemom in vedenjskim organizmom.

Kot prvo je treba izpostaviti, da so vsi odnosi med socialnim sistemom in *fizičnim* okoljem medtirani skozi vedenjski organizem. Percepcijski procesi organizma so vir informacije o fizičnem okolju, ki dobi kulturno organizacijo iz njenih konceptualnih in teoretičnih komponent. Organizem pa je prav tako vir "instinktivnih" komponent motivacije individualne osebnosti.

Odnos med organizmom in ekonomskim sistemom družbe, ki nas tu neposredno zanima, konstituira *tehnoški* sistem. Ta vključuje izkoriščanje empiričnega znanja,

strukturiranega s percepcijskim feedbackom skozi kulturni sistem, za oblikovanje in produkcijo dobrin, ki so koristne za človekove socialne funkcije. *Kaj* naj bi se proizvedlo, v kakšnih količinah glede na možne alternativne uporabe faktorjev produkcije (stroškovni faktorji), je ekonomsko determinirano; *kako* naj bi se proizvedlo, pa je tehnološki problem. Tehnologija ne vključuje zgolj uporabe osnovnih "naravnih" virov (analitično gre za faktor "zemlje") in "opreme" (gre za koristnost predhodnih produkcij), temveč tudi faktor dela – faktor ki, povedano sociološko, privzame formo storitve. Le-ta je posebno pomembna kategorija interpenetracije ekonomije z drugimi deli družbenega sistema. Storitve razumemo kot output ekonomije, ki "ustreza" delu kot dejavniku produkcije, ki pa definitivno ne sme biti izenačevana z delom. Vendar pa je – in to je zelo pomembno – storitev ključni dejavnik tehnološke učinkovitosti. To navidezno paradoksalno razumevanje izvira iz dejstva, da tehnološki procesi zmeraj potekajo v okviru *socialne* organizacije, nikoli ne kot zgolj "čisto fizični" fenomen. To pomeni, da so fizične, vedenjske operacije oseb v tehnoloških okoliščinah funkcija njihovih dolžnosti, ki jih imajo kot člani družbene skupnosti in njenih relevantnih subsistemov, da posvetijo svojo energijo in spretnost produktivni uporabi v ekonomskem smislu. Ta človeška komponenta je torej na ravni splošnega sistema akcije kombinirana z empiričnim znanjem o standardih socioekonomske koristnosti za produkcijo dobrin, ki so lahko relativno svobodno alocirane glede na različne funkcionalne potrebe družbenih enot. Tako zastavljena analiza lahko veliko prispeva k razrešitvi starega spora o tem, ali je materialna baza kompleksnega družbenega sistema "v osnovi" ekonomska ali tehnološka, in o tem, ali bi distinkcije med temi kategorijami morale biti opuščene ali ne.

Posebno pomembna vsebina tehnoloških sistemov je fizična lokacija, ki izvira iz nujnosti, da se medsebojno poveže fizične materiale, obratovalnico, opremo in organizme kot izvrševalce storitev. Delitev vlog med poklicnimi in stanovanjskimi enotami teži k temu, da bi vpeljala fizično separacijo delovnih mest od prostorov bivanja, čeprav vključenost istih oseb v obe enoti postavlja določene zahteve o fizičnih medsebojnih odnosih lokacij teh enot. Posebej moderna urbana skupnost je v veliki meri zgrajena prav na odnosih med tema dvema setoma lokacij.

Stanovanje vključuje, enako kot poklic, tako fizično lokacijo kot tudi organizem v socialni sistem. Toda stanovanje deluje v kontekstu organskega ritma, kamor spadajo spanje, hranjenje in seksualne dejavnosti, na katerega so človeška bitja vezana. Drugi omejujoči dejavnik je, da ima gospodinjstvo (ki je, kljub številnim izjemam, najobičajnejša enota bivanja) v svoji srčki sorodstvene enote, ki se osredotočajo na eno ali več nuklearnih družin. Mesto bivanja je residualna lokacija človeškega individuuma, je mesto, kjer naj bi le-ta bil in na katerem se pogosto normativno predpostavlja, da je, če ni vpleten v kakšne druge specifične aktivnosti, kot sta delo in posebno oddih.

Komunikacija in transportiranje – tako dobrin kot ljudi – torej zahtevata fizična sredstva in morata biti vključena v fizični svet, morda še posebej v njegove prostorske vidike. Neposreden prenos sporočila od pošiljatelja na eni fizični lokaciji do prejemnika na drugi je v tem smislu vedno problematičen, četudi sta oba vključena v "face-to-face" konverzacijo v isti sobi. Isto velja za medijske komunikacije – časopisi morajo priti iz tiskarne do bralcev, radijske in televizijske oddaje morajo biti transmisirane skozi "zrak" - in za prevažanje oseb in dobrin iz kraja v kraj.

Tako je v določenem smislu s tem v zvezi najbolj fundamentalni problem ta, da je treba normativne ukaze, ki so konstitutivni za socialne sisteme, "položiti" na kategorije oseb in njihovih aktov na način, ki vključuje specifikacije glede lociranosti oseb ali aktov.

Zelo pogosto si torej družbena skupnost in njeni različni subsistemi v zvezi s partikularnimi teritorialnimi območji "lastijo jurisdikcijo" nad osebami in njihovimi akti. Najpomembnejši razlog za pomen teritorialnosti je iskati v tem, da morajo biti normativne obligacije, če so vzete zadosti resno, ob določenih priložnostih tudi tako ali drugače vsiljevane, kar pa na določeni točki vključuje tudi zatekanje k negativnim fizičnim sankcijam, ki so lahko realizirane nad neposlušnim posameznikom pač zgolj tam, kjer le-ta je. To v nadaljevanju očitno vključuje tudi vsiljevanje lastne jurisdikcije nad viri in nad njihovim izkoriščanjem znotraj nekega območja; od tod izvira pripravljenost, da se outsiderjem vsili spoštovanje takšne kontrole, torej funkcija obrambe (Parsons, 1960b).²

Tako je torej prostorska lokacija vključena v vse funkcije socialnih sistemov. Njena artikulacija s socialnimi procesi je tisto, kar običajno imenujemo ekološki vidik sistema – distribucija njegovih različnih aktivnosti v fizičnem prostoru in njihova orientiranost na prostorske okoliščine. V principu so na primerljiv način vključeni v socialno interakcijo tudi vsi ostali analitično razločljivi vidiki fizičnih sistemov; pravkar omenjeni pa bo moral zadostovati za ilustracijo.

Jedro socialnega sistema, družbena skupnost, je povezana s fizičnim okoljem primarno skozi dva sistema mediacije: skozi ekonomijo, ki je primarno socialni sistem, vendar interpenetrira s tehnološkim sistemom, in skozi tehnološki sistem, ki je primarno organsko-fizični, ki pa interpenetrira z ekonomijo. Organsko-fizični faktorji torej delujejo tudi v vseh ostalih primarnih subsistemih družbe, od katerih ima vsak lastne tehnološke in ekonomske vidike, čeprav so podrejeni drugim vidikom, kot so npr. politični.

Kulturno okolje

Na drugi strani kibernetične hierarhije obstaja paralelna kompleksnost, v katero so vključeni akcija in socialni sistemi. Družba ali katerikoli drugi tip socialnega sistema ima subsistem vzdrževanja vzorca, čigar enote (ko je sistem že zadostno diferenciran) imajo *kulturni* primat. Te enote socialnega sistema torej interpenetrirajo tako z družbeno skupnostjo (in drugimi družbenimi subsistemi) kot tudi še posebej z ustreznim kulturnim sistemom. Z napredujočo diferenciacijo težijo k temu, da bi postali distinktivno različni, in to skladno s tem, ali je njihov primarni vidik kulturni ali socialni.

Religija vsebuje matriko, prek katere so postale diferencirane vse kulturne institucije, in ostaja "vladajoči sistem" v kibernetičnem smislu. Toda sekularne intelektualne discipline (znanost), umetnosti v ekspresivno-simbolnem smislu in normativne discipline (npr. etika in pravo) so dosegle diferenciacijo od nje.

Zgoraj povedano na kratko formulira glavno linijo diferenciacije kulturnega sistema. Vendar pa sistem vzdrževanja vzorca ni kulturni sistem v striktnem pomenu besede (čeprav v pričujočem članku zaradi poenostavitve distinkcija ni vedno izpostavljena), temveč je to tisti subsistem socialnega sistema, ki je najtesneje povezan s kulturnim sistemom. Religija kot *kulturni* fenomen ni del sistema vzdrževanja vzorca. Za ta sistem relevantna struktura je prej kolektivna organizacija religioznih orientacij, npr. cerkve in preroška gibanja. Znanost kot utelešenje znanja je kulturna entiteta; univerze kot kolektivi, organizirani okoli razvoja znanosti skozi raziskovanje in okoli prenosa znanja skozi poučevanje, pa so deli družbe. S tem v zvezi so strukture vzdrževanja vzorca prioriteto kulturne zgolj zato, ker njihove družbene funkcije skrbijo za vzajemno menjavo s kulturnim sistemom in ker s tem sistemom interpenetrirajo. Zato so torej

religiozne orientacije ali pa znanstveni "sistemi znanja" konstitutivni deli cerkva ali univerz, in ne zgolj njihova "okolja".

Tako kot človek nima nikakršnega neposrednega stika s fizičnim svetom, ki bi bil neodvisen od organizma (ki pa je sam seveda del tega sveta), tudi nima nikakršnega neposrednega stika s poslednjimi neempiričnimi "osnovami" lastne eksistence, s tistim, kar je Weber poimenoval svet "poslednjih realnosti". Njegovi *objekti* v področju, v katerem se orientira, niso poslednje entitete kot take, temveč njegove reprezentacije le-teh. So kulturni objekti – deli kulturnega sistema v akcijskem smislu – in kot taki interpenetirajo z vsemi drugimi subsystemi akcije.

"Teološke šole" ali "preroška gibanja" so kot strukture takšne interpenetracije, ki so vsekakor popolnoma razločene od religije kot komponente kulture, kulturni subsystemi družbe, ki imajo religiozno prioriteto, ki pa interpenetirajo tudi s cerkvami in drugimi oblikami socialne institucionalizacije religije. Na isti način so pravne šole kot združbe pravniških strokovnjakov kulturni subsystemi, medtem ko so sodišča enote socialnega sistema, v katerih je pravna doktrina aplikabilna socialnim situacijam. V bolj striktno kognitivnih disciplinah "združbe učenjakov" konstituirajo kulturne subsysteme, ki pogosto vključujejo "šole" na nivoju kulturnih vsebin, medtem ko univerze in ostale izobraževalne kolektivitete konstituirajo artikulirane enote socialnega sistema.

Kot je bilo že omenjeno, je za določene namene mogoče legitimno izenačiti subsystem vzdrževanja vzorca družbe s kulturnim sistemom, saj je njegova primarna funkcija artikuliranje socialnega sistema kot takega – torej kot sistema, konstituiranega skozi socialno interakcijo – s kulturnimi vzorci in normami. Vendar pa je ta izenačitev zgolj delno točna. Kajti najprej gre v tem primeru za mnogo bolj kompleksne odnose, kot so tisti, ki smo jih pravkar orisali; obstajajo pa še nekatere druge dodatne komplikacije. Vsak sistem kulturnih vsebin, še posebej sistem vrednot, mora biti specificiran, in to od najbolj splošnih relevantnih nivojev do nivojev, ki so relevantni za najbolj partikularne funkcije in nujne pogoje številnih in različnih subsystemov. Vsak tehnološki sistem, na primer, ki proizvaja specifično blago, vsebuje specifične, nujne potrebe, ki jih ne moremo obravnavati v okviru samih splošnih principov relevantne znanosti; enako je vsak medicinski primer v nekem smislu enkrat in zdravniki morajo prikrojiti svoje splošno znanje njegovim specifičnostim.

S tem v zvezi je posebno pomemben določen set nujnih pogojev človeških družb. Gre za tistega, ki zadeva konsekvence dejstva, da je kultura s strani človeškega bitja *naučena*; ni del njegove dedne opreme. Če je dana družba definirana z lastno institucionalizacijo določenih kulturnih vzorcev, potem je nujnost internalizacije teh vzorcev s strani naslednje generacije funkcionalno pomembna samo zato, da se pri odrasli populaciji vzdržujejo obstoječe ravni diferenciacije, ravni številnih oblik in nivojev formalne izobrazbe.

Ta celoten subsystem institucij bi moral biti, enako kot subsystem tistih, ki so vpletene v kulturno inovacijo (npr. raziskovalne organizacije), vključen v subsystem vzdrževanja vzorca družbe, ki ga karakterizira primarna interpenetracija s kulturnim sistemom akcije. Sorodstvo, ki ima vsekakor poseben pomen v skrbi za otroke, je substrukture sistema vzdrževanja vzorca, ki je z zornega kota splošne kulture najbolj distancirana; na nivoju specifikacije vrednot pa *ima* vendarle kulturno prioriteto. Še več, na prav poseben način se povezuje ne le z družbo, temveč tudi s silami tako organizma kot tudi osebnosti, s silami, o katerih pa je treba na tem mestu povedati še nekaj več.

Psihološko okolje

Osebnost, kot analitično razložena od organizma, konstituira tretje primarno okolje socialnega sistema. Interpenetrira z individualnim organizmom v očitnem in fundamentalnem smislu, da morajo obstajati organske zmožnosti za uskladiščene, naučene vsebine, kot morajo obstajati organski fizični mehanizmi percepcije in kognicije, kontrole naučenega vedenja in baze motivacije.

Vendar na ravni pričujoče diskusije osebnost oblikuje jasno razločen sistem, ki je povezan s socialnimi sistemi skozi njihove politične subsisteme, in to ne zgolj prek oblasti, temveč prek sleherne oblike kolektivnega urejanja. Povedano pomeni, da trdimo, da je na področju *ciljev primarni output socialnih sistemov tisti, ki je namenjen osebnostim lastnih pripadnikov*. Čeprav na usodni način interpenetrirajo s socialnimi sistemi, osebnosti individuumov niso glavni konstituenti socialnih sistemov (niti vice versa), temveč so natančno njihova okolja. Freudu je bil, posebej v svojih kasnih delih, ta odnos povsem jasen: namreč, da primarno okolje individualnih osebnosti sestoji iz socialnih sistemov, v katere postane osebnost integrirana. Freudov famozni "princip realnosti" je namreč princip adaptacije ega socialnemu okolju.

Osebnost obravnavam kot zadnje izmed primarnih okolij socialnega sistema zato, ker se je taka predlagana konceptualizacija izmed vseh treh konceptualizacij najmanj uveljavila. Ta konceptualizacija namreč neposredno nasprotuje dolgi tradiciji, po kateri je družba "komponirana" ali "narejena" iz "individuumov". Takšno stališče je lahko točno, če sta družba in individuum obravnavana kot konkretni entiteti. Vendar pa sta na tem mestu socialni sistem in osebnost – konkretnemu terminu "individuum" se v tem kontekstu izogibamo – abstraktno definirana sistema, ki sta analitično razložena, četudi smo privolili v usodni odnos interpenetracije. Enota interpenetracije med osebnostjo in socialnim sistemom ni individuum, ampak *vloga* ali kompleks *vlog*. *Ista* osebnost lahko participira v številnih socialnih sistemih v različnih vlogah.

Z zornega kota psihologije osebnosti so pozitivni outputi s strani socialnega sistema nagrade. Vendar pa bi morali reči, da so na ravni kulturne simbolizacije vse nagrade, razen ko gre za intermediirane primere, ki so na poseben način vključeni v samo jedro diferenciacije organizma od osebnosti (kot je to očitno pri erotičnemu ugodju), outputi socialnega sistema. In obratno, v odnosu do socialnega sistema so outputi osebnosti osebne realizacije ciljev, ki so z vidika sprejemnega socialnega sistema *prispevki* k njegovemu funkcioniranju, in to vse dotlej, dokler sta oba sistema drug z drugim integrirana.

Fokus takšne integracije je fenomen "identifikacije", skozi katero si osebnost pridobiva motivacijsko in kognitivno smiselni set vlog, socialni sistem pa pripadnika, ki lahko realizira smiselne prispevke. Slaba integracija pomeni, da so ti, sicer prilagojeni odnosi, na tak ali drugačen način zgrešeni – "devianca", "alienacija" in vrsta drugih fenomenov spada v to kategorijo. Prav tako je usodno upoštevati osebno kreativnost v odnosu do socialnega sistema. Analitična neodvisnost socialnega sistema in osebnosti je bazični izvor obojega, tako prevladovanja deviantnega vedenja kot odprtosti za ustvarjalnost. Pogosta trditev, da sociologija pridiga nujnost dolgočasne "konformnosti", je tipičen primer zmote, ki izvira iz napačno vmeščene konkretnosti. To bi bilo tako, če bi naše analitične generalizacije o socialnih sistemih "veljale" brez omejitve za vse osebnosti njihovih pripadnikov. Vzajemna neodvisnost obeh kategorij sistema – čeprav računa na njuno vzajemno odvisnost in interpenetracijo – je teoretična osnova za

fundamentalni in obči fenomen avtonomije individuuma, in to vse dotlej, dokler gre za socialni sistem.

Dva pomembna premisleka govorita v prid trditvi o realnem obstoju personalne avtonomije, katere stopnje in vrste morajo biti razumljene kot variirajoče glede na različne tipe socialnega sistema. Prvič, personalni sistem je gledano analitično in ločeno od njegovih neposrednih odnosov do socialnega sistema, *primarno področje srečevanja* kulturnega sistema, vedenjskega organizma, in sekundarno fizičnega sveta. Čeprav se je zadnja generacija študija "kultura-osebnost" v bihevioristični znanosti srečevala z resnimi teoretičnimi težavami, se je vendarle osredotočila na ta usodni odnos, kot so storile tudi "behavioristične" tradicije v psihologiji v študiju medsebojnih odnosov osebnosti in organizma. Tako je mogoče reči ne le, da je osebnost avtonomna *kot* jasno razločen subsistem akcije, temveč tudi, da je ta avtonomija pomembno utemeljena v vzajemnih menjavah osebnosti s kulturnim sistemom ter organskimi nivoji organizacije akcije. Te tri skupine premislekov (plus enkratnost genetične konstitucije praktično vsakega človeškega organizma) pojasnjujejo *ireduktibilnost* distinktivnosti vseh človeških osebnosti kot tudi njihovo avtonomijo.

Drugi premislek izvira iz tiste notranje poteze socialnih sistemov, ki jo običajno poimenujemo "pluralizem vlog". Tu ne gre le za to, da so individuumi zapleteni v številne vloge, temveč tudi za to, da različne individuumove *kombinacije* participacij v vlogi vidno variirajo. Takšne variance vključujejo komplekse razlikujočih se vlog, ki so za omejene namene pogosto kategorizirane skupaj. Tako ima lahko neka "suburbana mati srednjega razreda" enega otroka, druga tri in tretja pet, razporeditev otrok pa lahko variira po starosti in spolu tako, da celo "biti mati" za vsako pripadnico zgoraj omenjene kategorije ni identična stvar, tudi v sociološkem smislu ne. K temu lahko dodamo še razlike v poklicu soprogov, v religiji, etničnosti, participaciji v zadevah skupnosti itd.

Kadar deluje toliko vzajemno neodvisnih – čeprav tudi vzajemno odvisnih – faktorjev, bo vsakdo, ki mu je blizu kombinatorna variabilnost, le s težavo trdil, da je moderna, visoko diferencirana družba inkompatibilna z individualnostjo. Seveda obstajajo tudi *specifične vrste* avtonomije in individualnosti, ki so ogrožene. Vendar pa so trditve, da so moderne družbe represivne do celotne avtonomnosti in da dušijo vsakršno individualnost, pogosto tako preposplošene, da se zdi, da v celoti zanikajo pravkar orisani kombinatorični argument. Še več, lahko bi dodobra utemeljili stališče, da *moderna* družba, ker je postala tako visoko diferencirana in pluralistična, prej pozitivno podpira individualnost, kot pa jo v podpiranju konformizma zatira.

Na tem mestu smo našo pozornost omejili na tisti nivo socialnih sistemov, ki je značilen za človeka, in izpostavili pomen simbolnih sistemov, ki jih imenujemo kulturne in ki so za prve postali konstitutivni; in to skozi to, da so vpleteni v akcijo in da s socialnimi sistemi interpenetrirajo. Morda je najbolj splošna matrica takšnih simbolnih sistemov jezik. Vendar pa je tudi na različnih drugih nivojih koncept simbolnih sistemov dobro znan, npr. v obliki "idej", za katere je značilen prevladujoči kognitivni fokus, in v obliki "ekspresivnih simbolov" v umetnosti in ritualih.

OPOMBE

- 1 Gre za delo Parsons T.: Durkheim's Contribution to the Theory of Integration of Social Systems. V: K. Wolff (ur.): Emile Durkheim 1858-1917. A Collection of Essays With Translation and a Bibliography. Columbus: Ohio State University Press, 1960, str. 118-153 (op. prev.).
- 2 Gre za vir: Parsons T.: The Principal Structures of Community. V: Parsons T.: Structure and Process in Modern Societies. Glencoe, Ill.: Free Press, 1960; str. 250-279 (op. prev.).